

SEMBOOLİK ÖLÜMSÜZLÜK BAĞLAMINDA ŞAİRLERİN “UNUTULMA KORKUSU”NA GENEL BİR BAKIŞ

AN SYNOPTIC OF POETS’ “FEAR OF OBLIVION” IN THE CONTEXT OF SYMBOLIC IMMORTALITY

İbrahim ÖZTÜRKÇÜ

Öz

Korku, insandaki baskın duygulardan biridir. Korku türleri içerisinde ölüm ve unutulma korkusu, şairlerle yakından ilgilidir. Her iki korkunun temelinde Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet nesli şairlerinin Balkan Harpleri, I. Dünya Savaşı, Mütareke ve Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşadığı ağır savaş şartlarının, ekonomik ve toplumsal dönüşümlerin yol açtığı travmalar yatmaktadır. Bu korkular, bazı şairleri muhayyel bir yaşama, toplumun kültürel hafızasında sonsuza kadar yaşama arzusunu karşılayan “sembolik ölümsüzlük” arayışına itmiştir. Yeni Türk edebiyatında unutulma korkusunu ve sembolik ölümsüzlüğü kavramsal olarak şiir diline sokan ilk şairler Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif Ersoy’dur. Cumhuriyet dönemi şairlerinden Orhan Seyfi Orhon, Nâzım Hikmet Ran, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Orhan Veli Kanık, Fazıl Hüsni Dağlarca, Behçet Necatigil, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Ümit Yaşar Oğuzcan, Gülten Akın ve Sezai Karakoç da şiirlerinde farklı imgelerle unutulma korkusunu tematik olarak işleyen şairlerdir. Bu çalışmada sembolik ölümsüzlük bağlamında “unutulma korkusu”nun tahlili yapılarak sözü edilen şairler ve şiirleri kronolojik bir sıra ile incelemeye tabi tutulmuştur. Örnek olması bakımından sadece tespit edilebilen şairler dikkate alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, korku, sembolik ölümsüzlük, unutulma korkusu, psikoloji

Abstract

One of the basic emotions in humans, is fear. Among the kinds of fear that are triggered by many social and psychological causes, two are closely related to poets: fear of death and being forgotten (atazagorafobia). These concerns, have pushed some of them to seek “symbolic immortality”, which fulfils their desire to live forever in the cultural memory of society. In new Turkish literature, the first poets to introduce fear of forgetfulness and symbolic immortality conceptually into poetry are Tevfik Fikret and Mehmet Âkif. The Republican poets Orhan Seyfi Orhon, Nâzım Hikmet, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Orhan Veli Kanık, Fazıl Hüsni Dağlarca, Behçet Necatigil, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Ümit Yaşar Oğuzcan, Gülten Akın and Sezai Karakoç have been the thematics of the fear of being forgotten with different images in their poems. In the context of symbolic immortality, he evaluated the “fear of being forgotten” by examining the poetry and poetry in chronological sequence. For example, only the poets who could be identified were taken into account.

Keywords: Turkish Literature, fear, symbolic immortality, fear of forgetting, psychology

* Dr., İstanbul / Türkiye, ibrahimozturkcu1980@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9545-9786

Giriş

İnsanların maruz kaldığı durumlar karşısında takındığı tavırların bir sonucu olarak ortaya çıkan hissî reaksiyonlar kimi zaman kişiyi bunalıma sürükleyebilecek yoğunlukta görülebilir. Psikolog Mariela Sartorius, sekiz temel duygunun insanda birincil özellik gösterdiğini tespit etmiştir: “*Öfke, keder, korku, sevinç, sevgi, şaşkınlık, tiksinti (nefret), utanç.*”¹ Her birinin farklı bileşenleri olan bu temel duygular içerisinde korku, “beklenmedik ve öngörülemeyen bir durumla karşılaşan insanın, zihnini yoğunlaştırmasını sağlayan bir mekanizma”dır ve insandaki baskın duygulardan biridir.² Her insanda farklı özellikler gösteren korku duygusu, kontrol altına alınmazsa patolojik durumlara yol açarak bir fobiye dönüşebilmektedir. Korkunun bir hastalık olarak tanımı ilk kez Hipokrat’la (M.Ö. 460-370)³ literatüre girerken modern anlamda korku merkezli araştırmalar, Freud ve Josef Breuer’in 1893 tarihli *Histeri Üstüne İncelemeler*’indeki korku-ürküntünün belirtilerine dikkat çekmeleriyle başlamış⁴ ve sonrasında psikolojik araştırmalara dâhil olmuştur. Çağdaş felsefe, kaygı sorunu ile korkuyu birlikte ele almış; antropoloji, psikanaliz, etoloji, psikoloji de bu duyguyla yakından ilgilenmiştir. İnsan psikolojisine tesiri bakımından saptanmış birçok korku türü bulunmakla birlikte korkunun fobik örgütlenmesi Freud’un düzenleme yapmasıyla yaklaşık 202 maddede toplanmıştır.⁵

Osmanlı’da 19. yüzyılın sonlarında Şemseddin Sâmî, *Kâmus-ı Türkî*’de korkuyu tehlike ve üzüntü kavramlarıyla ilişkilendirerek tanımlamıştır: “Bir tehlike ve muhâtaranın ihtimâl ve takarrübünden hâsıl olan teessür, havf, mehâfe.”⁶ Türkçede kelimenin terim anlamı da insan psikolojisini ele veren bir anlam genişlemesine sahiptir: “*İstenilmeyen bir şeyin veya tehlikenin husule geleceği zannı yahut da meydana gelmesi beklenen çirkin bir işten nefsin elem duyması, kalp ızdırabı.*”⁷ Korkunun temelindeki tehlike kavramı genellikle “*dehşet, ürküntü, ölüm ve yok olmak*” duygularıyla bağlantılıdır.⁸ Hayatın karşıt alinyazısı olan ölümle yüzleşme endişesi insanın bilinçaltında bir kaygıya dönüşmekte ve bu yüzden insan genel olarak ölüm gerçeğine

1 Naile Hacızade, *Bilişsel Dilbilim Açısından Duyguların Dili*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2012, s. 7-8.

2 Frank Furedi, gelecek yüzyıllarda insanları bekleyen en büyük tehlikenin teknoloji ya da tıbbî bir buluş değil, korku olacağını iddia etmektedir. Bk. Frank Furedi, *Korku Kültürü (Risk Almanın Riskleri)*, çev. Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001, s. 7-8.

3 Korkunun kökenlerine dair geniş bilgi için bk. Prof. Dr. Özcan Köknel, *Korkular, Takıntılar, Saplantılar*, Altın Kitaplar, İstanbul 1990, s. 132-144.

4 Eser, Türkçeye aktarılmıştır. Bk. Sigmund Freud-Josef Breuer, *Histeri Üzerine Çalışmalar*, çev. Emre Kapkın, Payel Yayınları, İstanbul 2013, 393 s.

5 Fobik nevrozların çeşitleri için bk. Özcan Köknel, *Korkular, Takıntılar, Saplantılar*, s. 183-185.

6 Şemseddin Sâmî, *Kâmus-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersââdet 1317/1899, s. 1095-96.

7 Korku ve kaygının İslam felsefesinde ve modern psikolojideki yansımalarına, korku ve kaygının benzer ve farklı yönlerine dair bk. Emine Taşçı Yıldırım, *İslam Felsefesi ve Modern Psikolojide Ölüm Korkusu*, Emin Yayınları, Bursa 2022, s. 24-36; Cristophe André, *Korkunun Psikolojisi: Fobiler, Korkular, Kaygılar*, çev. İsmail Yerguz, Say Yayınları, İstanbul 2004, s. 20-32.

8 Şairlerin belleğinde bir huzursuzluk metaforu hâlinde gezinip duran ölüm korkusunu “*Ölüm hafızama kuruyor pusu*” dizesine sığdıran Halim Yağcıoğlu’nun “dehşet, ürküntü” gibi olumsuz bağlamlarıyla kullandığı şiir örneği için bk. Halim Yağcıoğlu, “Ölüm Korkusu”, *Çınaraltı*, 84, (1 Mayıs 1943), s. 10.

karşı mesafeli ve önyargılı yaklaşmaktadır. Bu duyguyla başa çıkmanın yollarını ise ya dinî inancında veya geliştirdiği psikolojik ve felsefî yaklaşımlarda aramaktadır.⁹

Yeni Türk edebiyatında ölüm korkusuna dair literatüre yansımış birçok akademik ve ilmi çalışma bulunmaktadır. Ancak hafıza üzerine yoğunlaşan araştırmaların daha çok felsefe, sosyoloji ve psikoloji alanlarına münhasır kaldığı görülmektedir. Araştırmalarımızda ölümle bağlantılı olarak unutulma korkusunun bazı şairlerin bilinçaltını sürekli meşgul eden bir maraz olduğu tespit edilmiştir. Sembolik ölümsüzlük ise şairlerin bu korkuyla başa çıkma yollarından biridir. Şimdiye kadar akademik çevrelerde üzerinde pek durulmayan bu kaygıların şairlerin bilinçaltına ve şiirlerine yansımaları irdelemek, edebiyatın sosyoloji ve psikoloji gibi diğer bilim dallarıyla sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu göstermek açısından faydalı olacaktır. Bu çalışmada öncelikle disiplinlerarası bir yaklaşımla korkunun ve 21. yüzyılda literatüre giren sembolik ölümsüzlüğün mahiyeti izah edilecektir. Daha sonra bulgular ışığında Tanzimat, Servet-i Fünun, Milli Edebiyat ve Cumhuriyet dönemlerinde, şiirlerinde sembolik ölümsüzlüğe ve unutulma korkusuna yer veren şairlerin şiirleri örnek teşkil edecek şekilde kronolojik bir sıra ile tahlil edilecek, bu eğilimin sosyal ve psikolojik sebepleri irdelenecektir.

1. Ölüm ve Unutulma Korkusuna Karşı Bir Sığınma Limanı Olarak “Sembolik Ölümsüzlük”

Ölüm ve unutulma korkusundan kaçma veya bu kaygıları azaltma endişesi, insanları birtakım psikolojik korunma ve rahatlama arayışına itmiştir ki bunlardan biri de “sembolik ölümsüzlük” tasavvurudur.¹⁰ Sembolik ölümsüzlük, maddi varlığından ölümle soyutlandıktan sonra kişinin toplumsal hafızada kültürel bir varlık hâlinde yaşama isteğini karşılar. Sembol kelimesi işaretler kategorisine dâhil olup Latin kökenli Fransızca bir kelimedir ve “*Bir fikir, düşünce, his vb.ni akla getiren, onu düşündüren işaret, resim, ses, harf, kısaltma vb. remiz, amblem, simge.*”¹¹ anlamındadır. Mircea Eliade, simgelerin bir gerekliliğe cevap verdiğini, bir işlevi yerine getirerek varlığın gizli taraflarını açığa çıkardığını söylemektedir.¹² Yaşarken zihin dünyasında yarattığı imgeleri dizeleriyle eserlerinde ölümsüzleştiren şairler, öldükten sonra da kendilerini topluma hatırlatacak eser, nesne (heykel), tören, obje (rozet), resim gibi semboller sayesinde aktüel hayatın içinde varlıklarını devam ettirmeyi arzu ederler. Millet hafızasında sonsuz yaşama

9 Fobiye dönüşen endişelerin üstesinden gelmek için Freud’un tahlilleri için bk. Sigmund Freud, *Endişe*, çev. Leylâ Özcengiz, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977, s. 58-69.

10 Kutsal kitaplarda, mitoloji ve efsanelerde insanoğlunun ölümsüzlük arayışı, çeşitli metaforlarla işlenmiştir. İskender-i Zülkarneyn’in maiyetinde bulunan Hızır ve arkadaşı İlyas’ın karanlıklar ülkesinde âb-ı hayatı/bengisuyu (ölümsüzlük suyunu) arayışlarını anlatan hikâyeye için bk. Dr. İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, cilt 1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 438-440.

11 Sembol kelimesi için bk. İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük 3*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2005, s. 2725.

12 Dinlerin, mitoloji ve efsanelerin sembollere dayanması gizemi açığa çıkarma, hakikate ulaşma düşüncesiyle yakından ilgilidir. Eliade’nin bu bağlamdaki tahlilleri için bk. Mircea Eliade, *İmgeler-Simgeler*, Gece Kitapları, Ankara 1992, s. XV-XXIV.

arzusu, karşı konulamaz bir dürtü hâline geldiğinde ise sembolik ölümsüzlük dışı vurulmuş olur.¹³

Ölümsüzlük arzusu, ilkel toplumlardan modern toplumlara kadar insanların bilinçaltını kurcalayan temel meselelerden biri olmuştur. Bu itibarla insanı toplum hafızasında bir nevi ölümsüzlüğe kavuşturan hatırlama ve anma, Doğu ve Batı toplumlarında mitlerle ve efsanelerle iç içe geçmiş bir görünüm arz eder. Örneğin Yunan ve Hint mitolojisinde “unutma” ve “ölüm” arasında yakın bir ilişki vardır. Bu kültürlerde unutma kavramı, uyku ve ölümle eşdeğerdir. Bunun tersine “uyanma” ve Latince “anamnesis” kelimesiyle karşılanan “ayılma” da bir ölümsüzlük koşulu olarak belirtilmiştir.¹⁴ *İlyada*’dan ve Hint uygarlığını bir hayli etkileyen Sanskritçe destan *Muhabharata*’dan yüzyıllar önce kayda girmiş, bilinen en eski edebî metin olan Gılgamış Destanı da ölümsüzlük peşinde koşan bir kralın şiirsel yolculuğudur ki insanların müşterek kaderi olan ölüm karşısındaki eşitliğini sembol bir figür üzerinden anlatır. Bilindiği üzere Gılgamış Destanı, 2650 yıllarına doğru Uruk Sitesi’nde ve ülkesinde hüküm sürmüş Kral Gılgamış’ın ölümsüzlüğü arayışının öyküsünü konu edinmektedir. Destan, “ölmek istemeyen adam” Gılgamış’ın olağanüstü serüveniyle herkesi bekleyen ölümcül kadere razı olmayı değilse bile onunla uzlaşmayı sağlayan bir keşiftir.¹⁵ Orhan Pamuk, ölüm ve unutulma korkusunu Gılgamış’tan günümüze bütün edebiyatın hem konusu hem de yaratıcı dürtüsü olarak kabul etmektedir.¹⁶ Bauman ise ölümsüzlük beklentisini “dehşetin yalnızlığına karşı egonun bir çabası” şeklinde okumaktadır. Çünkü topluma ölümsüzlük düşüncesinin aşılmasında, “tarihte kendilerine bir yer verilen meşhur kimseler”, sembolik figürlerin başında gelir. Ayrıcalıklı olma vasfı, toplumda ancak ölümsüz kahramanlar üzerinden kültürel belleğe işlenir. Bunun bir inanç seviyesine yükselmesinde seremonik törenler, üyelerine ölümsüzlük ünvanı bağışlayan Nobel gibi yarışmalar, uluslararası olimpiyatlar, heykeller, anıtlar birer ikna enstrümanlarıdır.¹⁷ Bunlar vasıtasıyla tescil beratını alan kahramanlar, sembolik ölümsüzlüğe hak kazanarak söz, resim ve işaret kategorisine giren simgelerle tarihe adını yazdırır. Millet hafızasında bu mazhariyete erişmek duygusu, toplumun hislerine ve düşüncelerine tercümanlık görevini üstlenen şairlerde daha baskın bir arzudur. Zira ölüm gerçeğinin tetiklediği unutulma ve hatırlanma olgusu, doğal olarak şairlerin zihinlerini meşgul

13 Amerikalı Psikiyatrist Robert Jay Lifton’un “yaşamın çeşitli unsurlarıyla zaman ve mekân üzerinde sürekli bir sembolik ilişkiye dair içsel bir duyguyu sürdürmek için zorlayıcı evrensel bir dürtü” olarak tanımladığı sembolik ölümsüzlük, kişisel bir süreklilik ve kalıcılık arzusuna işaret etmektedir. Geniş bilgi ve müstakil bir çalışma için bk. Nihat Karademir, *İnsanın Ölümsüzlük Arayışı: Unutulma Korkusu ve Sembolik Ölümsüzlük*, Lejand Kitap, İstanbul 2021, 368 s.

14 Geniş bilgi için bk. Mircea Eliade, *Mitlerin Özellikleri*, çev. Sema Rifat, Simavi Yayınları, İstanbul 1993, s. 112-116.

15 Destanın tamamı ve tahlili için bk. Jean Bottéro, *Gılgamış Destanı (Ölmek İstemeyen Büyük İnsan)*, çev. Orhan Suda, YKY, İstanbul 2002, s. 16-24.

16 Orhan Pamuk, *Manzaradan Parçalar: (Hayat, Sokaklar, Edebiyat)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 382.

17 Bauman’ın ölümsüzlük üzerinden kutsama tezlerine dair bk. Zygmunt Bauman, *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*, çev. Nurgül Demirdöven, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1992, s. 69-62.

eden paradoksal bir sorundur. Bu yüzden birçok şair ve yazar, ruhun ölümsüzlüğüne inandığı için hatırlanmayı da sembolik ölümsüzlüğe kavuşmanın bir şekli olarak algılamıştır.¹⁸

Şairlerin çoğu zaman sembolizm akımı etkisiyle “muhayyel bir ömür” tasavvuru¹⁹ veya insanlardan uzakta yaşama arzusu toplumdan tamamen soyutlanma değil, milletin gönlünde simgesel nitelik kazanma isteklerine ve “eşyada esrarlı bir ruh arama” yolundaki arınmalarına işaret eder. Örneğin Servet-i Fünun edebiyatını bu bağlamda mercek altına alan Mehmet Kaplan, hikâye ve romanlarında kahramanlarını muhtelif suretlerle intihar ettiren bu yazarların, bizzat bu eğilimde olmalarını (Mehmed Rauf ve Tevfik Fikret gibi) “karanlık bir melankoli”yle izah etmektedir. Bu hissin tabii reaksiyonları da insanlardan kaçmak, yalnızlık arzusu, hülya ve bilinçaltı eğilimini yansıtan rüyalarlardır ki onların kalemlerinin ucundan hiç eksilmeyen konulardır.²⁰ Servet-i Fünun’daki “kaçma” temi de sembolik ölümsüzlüğe giden yoldaki merhalenin bir izdüşümü sayılabilir. Bir zamanlar uzak bir adaya kaçmak isteyen şairler, bu arzularını maddi olarak gerçekleştirmeyince fikir ve hayal planına aktarırlar. Ruhlarını kaçıracakları muhayyel adalar ve köyler tasavvur ederler.²¹ Çocukluktaki animistik (canlandırmacı) düşüncelere dayanan ölüm korkusunun tetiklediği savunma mekanizmaları olan inkâr, regresyon (koruyucu dürtü), yer değiştirme, sosyal ve dinî kuralları kabullenme, sembolik ölümsüzlük yollarını aramaktan başka bir şey değildir.²² Zira ölüm kaygısı ve korkusuyla yüzleşen her insan, bir liman olarak ya sonsuzluk hissiyle kendisini avutmakta veya sembolik ölümsüzlük arayışına girişmektedir. Aşırı duyarlılıkları hastalık derecesine varan şair ve yazarların sığındığı limanlar ise genellikle yalnızlık ve ölümsüzlük tasavvurudur.

2. Yeni Türk Edebiyatında Sembolik Ölümsüzlük Tasavvuruna Örnekler

Türk edebiyat tarihinde pek çok şair ve yazarın şikâyet ettiği konuların başında ölümlerinin ardından unutulma ihtimalleri gelmektedir. Kendisinden önceki insanların unutulma/yok sayılma akıbetine uğramak birçok şairin temel korkularından biridir. Şairler tarafından çoğu zaman “kaçınılmaz bir kader” olarak yorumlanan ölüm, genellikle unutulmuşluk ve hiçlik duygusuyla birlikte ele alınmıştır. Bazı şairler, yaşlılık dönemlerinde ölecekleri anı bir tasavvur olarak zihinlerinde fikr-i sabit hâline getirmişlerdir. Sosyal çevrelerine, okuyucularına, yakın dost ve akrabalarına o güne ilişkin vasiyetlerde bulunmuşlardır.²³ Tanzimat sonrası gelişim gösteren

18 Ölüme dair müstakil bir eser kaleme alan ve ölümün bir son olmadığına inanan Tolstoy’a göre ölenlerin hatırlanması, ruhun hayatiyetini unutmamak için önemli ve gereklidir. Tolstoy’un “*Ölümü/ölenleri hatırlamak hayat-ı ruhâniyeye yardım eder.*” sözü ruhun bekasına olan inanç kadar toplumlar için hatırlama geleneğinin önemine vurgu yapan önemli bir tespit sayılabilir. Bk. Tolstoy, L. N., *Ölüm*, Müt. Müttekâid Binbaşı Ali Fuad, Cihân Matbaası, İstanbul 1340/1342, s. 11, 38.

19 Burada Tevfik Fikret’in gülbünler içinde “bir ömr-i hayâlî” tasavvurunu yansıtan *Ömr-i Muhayyel* şiiri hatırlanabilir. Bk. Tevfik Fikret, *Rûbâb-ı Şikeste*, haz. Abdullah Uçman-Hasan Akay, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005, s. 142-143.

20 Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret (Devir-Şahsiyet-Eser)*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1987, s. 44-50.

21 *Age*, s. 46.

22 Mustafa Karnas, *Hayat Suyu (Sonsuzluğa Açılan Kapı)*, ed. Reha Sezai Yiğit, Akıtaşı Kitapları, İstanbul 2015, s. 50-51.

23 Geniş bilgi için bk. Dr. Kemal Erol, *Modern Türk Şiirinde Aşk, Ölüm ve İntihar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010, s. 171-190.

Yeni Türk şiirinde Âkif Paşa'nın *Adem Kasidesi*'yle başlayıp Ziya Paşa'nın *Tercî-i Bend*'i ile Abdülhak Hâmid'in *Makber ve Ölü*'sünde²⁴ görülen kâinattaki mutlak kudret ve ölüm gerçeği karşısında insanoğlunun duyduğu acz, çaresizlik, hiçlik duygusu ve ebedi hakikati bilememenin ıstırabı gibi düşüncelere birçok şairin şiirinde rastlayabiliriz.²⁵ Mehmet Âkif²⁶, Rıza Tevfik²⁷, Yahya Kemal²⁸, Necip Fazıl²⁹, Ahmet Hamdi Tanpınar³⁰, Ziya Osman Saba³¹, Cahit Sıtkı³², Fazıl Hüsnü³³, Cahit Külebi³⁴, Turgut Uyar³⁵ ve Sezai Karakoç³⁶ ölüm karşısındaki aczi derinlikli bir şekilde sorgulayan şairler arasında ilk akla gelenlerdir.

Şairlerin psiko-biyografilerini tahlilde ölüm ve unutulma korkusu, disiplinlerarası bir yaklaşımla anahtar kavram niteliğinde ve psikolojik bir belirti olarak ele alınabilir. Bu duygu

-
- 24 Geniş bilgi için bk. Dr. Gündüz Akıncı, *Abdülhak Hâmit Tarhan (Hayatı, Eserleri ve Sanatı)*, TTK, Ankara 1954, s. 136-155.
- 25 Tanzimat döneminde şiire yansıyan hiçlik, ölüm, ferdi ve sosyal temaları etrafında yapılan tahlile ve bu bağlamda Şinasi'den Servet-i Fünun'a kadar Türk edebiyatına umumi bir bakışa örnek olarak bk. Prof. Dr. Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret: Devir-Şahsiyet-Eser*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1971, s. 13-27. Ayrıca bk. Kemal Erol, *Modern Türk Şiirinde Aşk, Ölüm ve İntihar*, s. 175-184.
- 26 Mehmed Âkif'in bu tema etrafındaki *Tevhîd yahud Feryâd, İnsan ve Mezarlık* şiirleri için bk. Mehmet Âkif Ersoy, *Safahât*, haz. Ö. Faruk Huyugüzel-Fazıl Gökçek-Rıza Bağcı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014, s. 42-51, 86-93, 140-145.
- 27 Abdülhak Hâmid çizgisinden giderek varlık-yokluk ve ölüm meselesine şiirlerinde sıkça yer veren Rıza Tevfik'in agnosticisme (şüphecilik) felsefesinin hâkim olduğu "*Bir Hâtıra*", "*Bir Resim Arkasına*", "*Edirnekapısı Mezarlığı'nda Gözyaşları*" "*Serâb-ı Ömrüm*" şiirlerindeki ölüme bakışına dair bk. Abdullah Uçman, "*Rıza Tevfik'in Ölüm Şiirleri*", *Türk Edebiyatı*, 415, (Mayıs 2008), s. 55-59.
- 28 Yahya Kemal'in şiirlerindeki ölüm duygusuna dair örnek olarak bk. Doç. Dr. Sadık Tural, "*Yahya Kemal'in Şiirinde Duygular: Yaşlılık ve Ölüm*", *Türk Edebiyatı*, 135, (Ocak 1985), s. 21-25.
- 29 Kitabında ölüme müstakil bir bölüm ayıran Necip Fazıl'ın ölüm temalı şiirleri için bk. Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, B.D. Yayınları, İstanbul 1977, s. 73-101.
- 30 Tanpınar'ın eserlerinden ve günlüklerinden yola çıkarak ölüm düşüncesine dair yapılan müstakil çalışma için bk. Tolga Bayındır, *Ölüm Karşısında Ahmet Hamdi Tanpınar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırkkale Üniversitesi, Kırkkale 2010, 176 s.
- 31 Ziya Osman Saba, özellikle son şiirlerinde ölüm temasına geniş yer ayıran şairlerimizdendir. "*Ölümler*", "*Ölünün Dedikleri*", "*Yaşadım, Artık Bitti*" şiirlerinde ölüm temasını genel bir çerçevede içinde ele alan şairin, en çok ölüm şiiri *Nefes Almak*'ta bulunmaktadır. Kitapta daha çok kendi ölümünü merkeze koyan Ziya Osman'ın ölümü düşündüğü zaman karamsarlığa kapıldığı görülür. 1956'da "*Ölmek Korkusunda*" ölümü bekleyiş ve kabulleniş sezilirken 1957'de yazdığı "*Düşümde*" adlı şiirde ise Cahit Sıtkı'nın kendisini çağırıldığını söylemektedir. Geniş bilgi için bk. Muzaffer Uyguner, "*Ziya Osman'ın Şiirindeki Temalar*", *Hisar*, 53, (Mayıs 1968), s. 12-15; Muzaffer Hacıhasanoğlu, "*Saba'da Ölüm*", *Varlık*, 687, (1 Şubat 1967), s. 5.
- 32 Cahit Sıtkı'nın ölüm etrafındaki düşüncelerini yansıtan şiirlerine örnek olarak bk. Cahit Sıtkı Tarancı, *Somrası*, Varlık Yayınları, İstanbul 1962, s. 19, 29, 40, 43, 55-57.
- 33 Dağlarca'nın ölüm temalı şiirlerine örnek olarak bk. Fazıl Hüsnü Dağlarca, *Çocuk ve Allah*, Kitap Yayınları, İstanbul 1966, s. 225-272.
- 34 1920 yılından 1950 yılına kadar Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde "*ölüm*" temasını irdeleyen Dr. Salim Çonoğlu, birçok şairin bu tema etrafındaki düşünce ve duygularını ayrıntılı bir şekilde tahlil etmiştir. Bk. Dr. Salim Çonoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Ölüm*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, 286 s.
- 35 Turgut Uyar'ın dünya ve hayat karşısında insan yenilgilerinin en önemli nedeni olarak nitelendirdiği ölüme dair yaklaşımları için bk. Veysel Şahin, *Turgut Uyar'ın Şiirlerinde "Ben ve Öteki"nin Görüntü Düzeyleri (Turgut Uyar'ın Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2017, s. 156-183.
- 36 Örnek olarak *Köpük* şiirindeki ölüme dair betimlemeler ve teşbihler için bk. Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan (Şiirler)*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2001, s. 129-140.

kimi şairlerde marazî bir hassasiyet şeklinde psikolojilerine yansırken kimilerinde daha baskın bir hastalık belirtisi göstermektedir. Belli durumlarda karşı karşıya kalınan endişe krizleri sonunda ise fobiler ortaya çıkmaktadır. Burada korkunun temelini inmek, meselenin kilit noktası konumundadır. Hintli düşünür Krishnamurti, korkunun başlıca nedenini “kişinin kendiyi yüzleşmekten kaçınması” olarak tespit ederken korkuyu da düşüncenin oluşturduğu kanaatinde. Böylece hazzı besleyen düşünce, korkuya kaynaklık etmektedir.³⁷

Ölüm, yok olmak ve unutulma düşüncesine metafizik yaklaşımlar sergilemesi ve bu duyguların psikolojik boyutlarını karakterinde fazlasıyla taşıması bakımından Yeni Türk edebiyatında incelenmesi gereken ideal örneklerden birisi Abdülhak Hâmid’dir. Bazı korkular, Hâmid’de histerik özellikler gösterecek kadar belirgindir ve psiko-biyografisinin ihmal edilmemesi gereken en dikkat çekici taraflarındandır.³⁸ *Makber*’deki (1886) birçok dize Hâmid’in korkuları kadar metafizik ürperişlerini de yansıtır.³⁹ Eserde bu korkuların izlerini taşıyan mısralar, genellikle olumsuz imgelerle isyankâr bir ruhun derin korkularını göstermektedir. Ancak Hâmid’i ürperten şey ölmekten ziyade yok olma korkusudur.⁴⁰ Hiçlikten ve unutulmaktan aşırı derecede korkan, ölümden âdeta tiksinen şair, *Makber*’de unutulmayı, kabirlerin ve öldürmelerin en aşağı/alçak derecesi olarak şöyle nitelendirir:

Nisyân!.. O esfel-i mekâbir,

Nisyân!.. O maktel-i ekâbir⁴¹

Ruhun ölümsüzlüğüne inanan Hâmid’i şekilsiz bir ruhun varlığı daima rahatsız etmiştir. Şairin özellikle Âkif Paşa’nın *Adem Kasidesi*’nden hoşlanmaması, bir tesadüften öte, Hâmid’in içselleştirdiği endişe krizinin belirtisidir. Bu fobik durumun bir tezahürü olarak şairin en büyük merakı, tanınmış bir kişi öldüğünde misafirlerine cenazede bulunup bulunmadıklarını sormaktı: Cenaze nasıl kalktı, merasimde kaç kişi vardı; ölü cenaze arabasıyla mı, eller üstünde mi, tabutla mı götürüldü? Çelenk, çiçek, hitabe, nutuk vb. teferruatlar en ince ayrıntısına kadar kendisine tahlil edilmekteydi. Bu suallerden maksadı, felsefi meseleler, metafizik düşünceler sürekli kafasını kurcalayan, ruh ötesinin neden’ini ve niçin’ini arayan, bu yüzden de imanla şüphe arasında mekik dokuyan⁴² Hâmid’in ileride kendi cenazesine dair çıkarımlarda bulunmasıydı. Necip Fazıl’a göre maddi hayatın en şanslı temsilcisi olan Hâmid böylece “ölünce kendisine ne yapılacağını, nasıl kaldırılacağını merak etmekte, ölümü tevekkülle beklerken hâlâ geride ne olup biteceğini anlamak istemekte, sağ ayağını ölüm denizine atarak sol ayağını karada

37 J. Krishnamurti, *Korku Üzerine*, Ayna Yayınevi, İstanbul 2000, s. 17, 75.

38 Tanzimat dönemi mektuplarında gün yüzüne çıkan kaygı ve endişe türlerine dair geniş bilgi için bk. Ahmet Metehan Şahin, *Tanzimat Dönemi Mektuplarında Kaygı ve Endişe*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2023, 332 s.

39 Hâmid’in ölüm temasını ve korkusunu yansıtan *Makber* ve *Ölü* şiirlerinin tamamı için bk. Abdülhak Hâmid Tarhan, *Bütün Şiirleri 2 (Makber/Ölü/Hacle/Bâlâdan Bir Ses)*, haz. İnci Enginün, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982, 162 s.

40 Hâtıralarda şairin dostlarına “*Ben çıplak bir ruh olarak ebediyetlerce yaşamaya tahammül edemem. Öteki dünyada da maddi vücudumla yaşamak isterim.*” dediği bilinmektedir. Bk. Hikmet Dizdaroğlu, *Abdülhak Hâmit Tarhan: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Varlık Yayınları, İstanbul 1953, s. 18.

41 Abdülhak Hâmid, *Makber*, Kitapçı Arakel, İstanbul 1303, s. 97.

42 Hikmet Dizdaroğlu, *Abdülhak Hâmit Tarhan: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, s. 19.

bırakmayı düşünmekte ve dış hasselerin dünyasından” bir türlü vazgeçememekteydi.⁴³ Benzer tespiti Taha Toros da yapmaktadır ve cenaze bahsi geçince Hâmid’in “Cenaze cemaati (cenaze törenine katılanlar) çok muydu?” sorusunu bir alışkanlık hâline getirdiğini söylemektedir.⁴⁴ Hâmid’in unutulma endişesine dönemin Dâhiliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya da işaret etmektedir. Ölümünden bir yıl önce rahatsızlığı sebebiyle Şükrü Kaya’nın telgrafına verdiği cevapta şair “artık unutulduğundan” şikâyet etmiştir.⁴⁵ Hâmid’de patolojik bir dereceye varan bu ölüm ve unutulma korkusu birçok edebiyatçının zihin ve ruh dünyasını sarsan psikolojik bir realitedir. Onun dışında Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif de ölüm kaygısı, hiçlik düşüncesi ve unutulma korkusuna yaklaşımları ve bu bağlamda şiirlerinde sembolik ölümsüzlüğü çağrıştıran dizelere yer veren iki ideal örnek sayılabilir.

Sosyal ızdıraplara karşı son derece duyarlı ve manzumelerinde duygu-sembol bütünlüğüne yer veren Tevfik Fikret⁴⁶, şiirlerinde “nisyan” kelimesini sıklıkla kullanan şairlerden biridir. *Târih-i Kadîm’e Zeyl*’de nisyânı (unutmayı), “leyl-i nisyân-ı kabir” terkihiyle “kabrin/ölümün unutulmuş gecesi”ne⁴⁷ benzeten Fikret’in *Rübâb-ı Şikeste*’de unutmayı siyah, ölüm, örtü, uyku ve gece gibi karanlığı, yokluğu simgeleyen kelimelerle yan yana kullandığı görülmektedir. Şair nisyân kelimesini terkip hâlinde *Sezâ*’da “süt-re-i nisyân”⁴⁸, *Öksüzlüğüm*’de “Siyah köpükleri üstünde bahr-i nisyân”⁴⁹ *Berîd-i Ümmîd*’de “gunûde-i nisyân”⁵⁰, *Mâî Deniz*’de “Bir çocuk ruhu kadar pür-nisyân”⁵¹, *Rücû*’da “leyâl-i nisyân”⁵² nitelemeleriyle ve genellikle olumsuz çağrışımlarıyla şiirinde kullanmıştır. Yine *Halûk’un Defteri*’nde yer alan *Cezâ-yı Mensiyyet* (Unutulma Cezası/Azabı) şiirinde unutulmayı “taş, yığın yığın toz, ölü, maden, manasız bir sis, bir duman, bir yokluk, bir hissizlik, bir uğursuz dip, ümidin devamlı düşmesi/yitirilmesi, kaybolmanın/yok olmanın düşüşü, devamlı/ebedi bilinmezlik” gibi olumsuz imgelerle tasvir etmekte ve yakasını bir türlü bırakmadığını, kendisi gibi herkesi çepeçevre kuşattığını,

Unutulmak... O bir tahaccürdür,

Ki beraber, muhîtimizde yürür!⁵³

dizesiyle ortaya koymaktadır. Unutulmak burada taş olmak, kaskatı kesilmek anlamındadır. Döneminin bir tanığı olan Hasan Âli Yücel, Fikret’in “unutulmaktan, yığın yığın tozlar, küller

43 Necip Fazıl Kısakürek, *Bâbiâli*, 2. bs., B.D. Yayınları, İstanbul 1976, s. 235-236.

44 Taha Toros, *Mâzi Cenneti*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 60-61.

45 Bk. Şükrü Kaya, “Hâmid İçin: O, Hayata, Vatana Bağlı Canlı Bir Varlıktır”, *Cumhuriyet*, 4641, (16 Nisan 1938), s. 5.

46 Tevfik Fikret’in sanat ve estetik anlayışına dair geniş bilgi için bk. Prof. Dr. Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara 1986, s. 12-35.

47 Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2009, s. 260.

48 *Age.*, s. 23.

49 *Age.*, s. 69.

50 *Age.*, s. 128.

51 *Age.*, s. 130.

52 *Age.*, s. 185.

53 Şiirin tamamı için bk. Tevfik Fikret, *Halûk’un Defteri*, Tanîn Matbaası, İstanbul 1327, s. 33.

altında muzdarip, muztar bekler gibi kalmaktan bütün hayatınca korktuğunu; unutulmayı, soğuk, sessiz bir derinlikte ölüm, yokluk, fakat hisli bir yokluk saydığını, etrafının kendisine ilgisizliğini yokluktan bile beter”⁵⁴ gördüğünü söylemektedir. Hayata bedbin (kötümser) bir pencereden bakan ve genellikle karamsar bir ruh hâlini şiirlerinde tercih eden Fikret, ölüm/ yokluk gibi hakikatten de korkmaktadır.⁵⁵ Gençlik yıllarında saadet duygusuna uygun olarak günün saatlerinden sabahı tercih eden şair, melankolik safhaya geçtikten sonra karanlığı, uykuyu (dolayısıyla unutulmuşluğu) çağrıştıran akşam ve gece şiirleri yazmıştır. *İnanmak İhtiyâcı* şiirinde tekrarlanan “boşluk, yalnızlık, karanlık, inanmak” kelimeleri onun içinde bulunduğu ruh hâlini kuvvetle belirtir.⁵⁶ Fikret’in sembolik ölümsüzlük tasavvurunu yansıtan şiirlerine ise *Sabah Olursa* ve *Mâzi-Âti*’yi örnek gösterilebiliriz. Şair, “melâl içinde çürüyen” kendisi ile “bütün hüviyet ve uzviyeti ile âti” olan oğlu üzerinden bu temâ, daha geniş ve mücerret (soyut) bir şekilde ele alır. Fikret, burada geleceğe inanır ve onu bir iman hâline getirir.⁵⁷ Ölümü hayatın tazelenmesi şeklinde tasvir eder ve insanlığı, düşüncelerin tekâmül etmiş mücessem hâli olarak betimler. Fikret’e göre fikirler yaşadıkça insan da kalb-i millette yaşayabilir. Çünkü fikirler, ölü zerrelere diriltirler insanlığa ve topluma yeni bir ruh üfler.⁵⁸ Düşünceleriyle topluma yol gösteren şairlerin sembolik ölümsüzlüğe kavuşması, onların terennüm ettiği fikirlerin millî hafızada canlı kalmasıyla gerçekleşmiş olur.

Şair ve yazarların unutulmuşluk köşesinde yokluğa mahkûm edilmesini ilk gündeme getirenlerden biri de Mehmet Âkif’tir. 22 Safer 1321 (20 Nisan 1903) Çarşamba günü vefat eden Hersekli Ârif Hikmet⁵⁹ için bir mersiye kaleme alan Âkif, “şanlı vadisi kendisine has” ve bu milletin Sadî’si olan Ârif Hikmet için şu dizeleri yazmıştır:

...Utan ey kavm ki, Hikmet gibi ashâb-ı dehâ

Oluyor kûşe-i nisyânda pezîrâ-yı fenâ.

Garb heykel diker, erbâb-ı hüner nâmına, biz

Onların varsa mezârında eğer taş, sökeriz!⁶⁰

Bu dizeler, aynı zamanda topluma değer katan ve milletin hislerine tercüman olan şair ve yazarlara hak ettikleri değerini verilmemesine yönelik getirilen ilk eleştirilerden biridir. Batı’da

54 “Hasan Âli Yücel’in İstanbul’da Bebek’teki Fikret’in Evi Olan Âşiyân’ında Söylediği Değerli Sözler”, *Kaynak-Balikesir Halkevi dergisi*, 151, (19 Ağustos 1945), s. 467.

55 Mehmet Kaplan, Fikret’in özellikle 1895’ten sonra hayata karşı kötümser bir tavır aldığını ve bu ruh hâlinin en dikkate değer örneklerinden birinin *Gayyâ-yı Vücut* şiir olduğunu ileri sürmektedir. Bk. Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret*, s. 15-17.

56 *Age.*, s. 100, 124.

57 *Age.*, s. 130-131.

58 Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste*, s. 174.

59 Hersekli Ârif Hikmet’in hayatı ve eserleri için bk. Metin Kayahan Özgül, *Hersekli Arif Hikmet*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 1-8.

60 Şiirin altındaki notta “13 Haziran 319/1903” tarihi görülmektedir. Âkif bu mersiye için yaklaşık 2 ay kadar sonra yazabilmiştir. Ayrıca bk. Kayahan Özgül, *Hersekli Arif Hikmet*, s. 174-177.

toplumların öncü şahsiyetleri için, adlarına heykeller dikilirken bizde büyük şahsiyetlerin ve şairlerin bir köşede unutulması utanılacak bir durumdur. Mersiye olması sebebiyle duygusal yönü ağır basan bu manzumede Âkif, toplumsal bir eleştiride bulunmakta ve kültürel kalkınmanın bazı göstergelerine işaret etmektedir.

Unutulma korkusu, hassas ve romantik karakterleri daha belirgin olan şairlerde yoğun ve alegorik imgelerle şiirlere girmiştir. Bununla birlikte sembolik ölümsüzlük de Mehmet Âkif'in üzerinde durduğu meselelerdendir. Âkif'e göre "sermediyyete (sonsuzluğa) çılgın zavallı hırs-ı beşerin" en büyük arzularından bir tanesi "yâd-ı rahmetini kalplere nakşetmek", yani ölüm sonrası asırlar boyunca hatırlanmaktır. Emir Abbas Halim Paşa'ya ithaf ettiği *El-Uksur*'da şiirinde Âkif, insanların *sembolik ölümsüzlük* tasavvurunu Karnak'ta gördüğü ve Mısır Firavunlarının ölümsüzlüğe ulaşmak amacıyla yaptıkları heykeller ve sfenksler üzerinden anlatmaktadır:

...Sabahleyin dolaşp gördüğüm o heykeller;
Ki sermediyyete çılgın zavallı hırs-ı beşer,
-Kulûba nakşedecek yerde yâd-ı rahmetini-
Fezaya kazmak için zıll-i bî-kerametini;
Dikip de her kayadan bin hayata seng-i mezar,
Bu korkuluklara vahşetle vermiş istikrar;
Ki secdeler edecekmiş ayaklarında zemin
Ki arşı titretecekmiş alınlarındaki çîn...⁶¹

Mısır piramitleri, Firavunların ölümsüzlük arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır⁶² ki Âkif, burada sembolik ölümsüzlüğe nasıl kavuşulacağına dair okurlarına bir pusula vermektedir. Bir başka şiirinde ise arkadaşlarının birer birer göçüp gitmesinin ardından, unutulmuşlar kafilisine yetişmek için "*Hadi, gölgenle beraber silinip gitmene bak!*" dizesini söylemiştir. Buradaki "silinmek" ifadesi unutulmak, yok sayılmak anlamlarını da içermektedir.⁶³ *Safahât*'ta sembolik ölümsüzlük bağlamında değerlendirebilecek başka dizeler de bulunmaktadır. Âkif'in "öldükten sonra unutulmamak" meselesine yaklaşımını yansıtan, sanat anlayışını bireysel

61 *El-Uksur*'da manzumesinde Mehmet Âkif, Kahire'nin altı yüz km kadar güneyinde ve Nil'in doğu sahillerine düşen dikili taşlarla dolu mevkiî Karnak'ta gördüğü heykelleri anlatırken onların sonsuzluğa erişmek ve unutulmamak adına yaptıkları gayreti boş bir iş olarak betimlemiş ve ölümsüzlüğe erişmenin yolunu bu dizelerle ifade etmiştir. Bk. Mehmet Âkif Ersoy, *Safahât*, haz. Ömer Rıza Doğrul, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1963, s. 325-327.

62 Mısır Firavunları öldükten sonra mummyalanarak ebedi bir varlık hâline getirilmekteydi. Bu çeşit bir ölümsüzlük, eski imparatorluk devrinde sadece firavunlar için geçerliydi. Zira bu dünyada Tanrının görüntüsü olarak idarede bulunan firavunların öteki dünyada da aynı kadere sahip olacağı kabul edilmişti. Geniş bilgi için bk. Mürüvvet Kurhan, "Eski İmparatorluk Devrinde Tanrı Ré", *Türk Tarih Kurumu Belleten*, 218, (Nisan 1993), s. 1-26.

63 Mehmet Âkif Ersoy, *Safahât*, s. 529.

anlamda ve tevazu makamında bir itirafa dönüştüren şu dizeler de sembolik ölümsüzlüğün bir örneği olarak okunabilir:

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyûlâyı da er geç silecektir.
Rahmetle anılmak, ebediyet budur amma,
Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir?⁶⁴

Mehmet Âkif, *Safahât* dışında kalan bu dizeleriyle öldükten sonra “rahmetle anılmayı, ebediyet”, yani sembolik ölümsüzlük olarak nitelendirirken “*Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir?*” mısraıyla modern zaman insanının unutmaya yatkın karakterine bir atıfta bulunmaktadır. Yine bu çerçevede ele alacağımız diğer bir kıtasında

Bir canlı izin varsa yer üstünde silinmez
Ölsen seni sırtında taşır toprağın altı.
Ey gölgeden ümmîd-i vefâ eyleyen insan
Kaç gün seni hatırlayacaktır şu karaltı?⁶⁵

diyerek insanın öldükten sonra hatırlanmasını “canlı bir iz, eser” bırakmasına bağlayan Âkif, gelecek nesiller tarafından “hatırlanmayı, unutulmamayı”, “gölgeden vefa beklemeye” teşbih etmektedir. Son dize tecahül-i ârif sanatıyla “anılmak” konusunda insanların/şair ve yazarların beklentilerini “beyhude bir iş” şeklinde açıklamaktadır ki Âkif’e göre sembolik ölümsüzlük, kişinin “yâdının gönüllerde ebedî” kalmasından ibarettir.

3. Cumhuriyet Sonrası Türk Şiirinde *Unutulma Korkusu*

Tanzimat, Servet-i Fünun şairleri gibi Cumhuriyet dönemi şairlerinin şiirlerinde de ölümle bağlantılı olarak unutulma korkusunun izleri görülür. Bu nesil, her şeyden önce Balkan Harpleri, Birinci Cihan Harbi, Mütareke dönemi ve Kurtuluş Savaşı yıllarını idrak etmiş ve bu münasebetle ölüm gerçeğiyle sıklıkla yüzleşmiştir. Toplumsal bellekte derin izler bırakan harp yılları, bazı şair ve yazarları “ölüm” duygusunun açtığı birtakım travmalara, korku ve bunalımlara sürüklemiştir. Sevdiklerini kaybetme endişesi, ölüm karşısında hissedilen dehşet, ölümün sırrını çözme gibi mistik ve materyalist yaklaşımlar birçok şairin psikolojisini derinden etkileyen meselelerdir.⁶⁶ Ölümü tema olarak işleyen hemen her şair, dolaylı veya açık bir şekilde korku duygusunu hissettirecek eğilimleri dizelerine yansıtmışlardır.⁶⁷ Ölüm gibi mutlak ve kaçınılmaz bir hakikatın

64 Mehmed Âkif, “Bir Resminin Arkasına”, *Utârid*, 2, (13 Kânunusâni 1335/1919), s. 21.

65 Mehmed Âkif, “Yine Bir Resminin Arkasına”, *Utârid*, 2, (13 Kânunusâni 1335/1919), s. 21.

66 Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Kutsi Tecer örnekleri için bk. Kemal Erol, *Modern Türk Şiirinde Aşk, Ölüm ve İntihar*, s. 193-197.

67 Ölüm travmasının ruhlarda açtığı yaralara Cahit Sıtkı ideal bir örnek niteliğindedir. Şairin ölüm karşısında hissettiği

karşısında tereddüt ve şüphelerle varlığı sorgulayan şairler, geride kalanlar ve toplum tarafından sürekli hatırlanmayı ise büyük bir teselli kabul etmişlerdir.

Zaman zaman sevdiklerinin ölümüyle yüzleşen Cumhuriyet dönemi şairleri, unutulma korkusunun üstesinden gelmek için birtakım teselliler arama peşindedir. Bu bağlamda zikredilebilecek ilk isim, Milli Edebiyat akımının görüşleri doğrultusunda şiirler yazan Beş Hececiler'den Orhan Seyfi Orhon'dur (1890-1972). Şiirlerinde “aşk, kadın, hüznün, yaşama sevinci, tabiat” gibi birçok temayı işleyen şair, unutulma duygusunu açığa vuran “ihtiyarlık, ölüm ve yalnızlık” temlerine dair şiirler de kaleme almıştır.⁶⁸ *Şairin Ölümü*'nde Orhan Seyfi, bir şairin bedeninin vatan topraklarında gömülmüş olmasını, unutulmaya rağmen bir teselli olarak gösterir:

İsterse, sevenler de unutsun seni şâir,
Dünyada ne kalmışsa silinsin sana dair;
İsterse, ne selvin, ne dikilmiş taşın olsun;
Yetmez mi o toprakla karışmış başın olsun?⁶⁹

Yaşının ilerlediği dönemlerde “ihtiyarlık ve ölüm” teması etrafında şiirler yazan ve yüreğini yavaş yavaş ihtiyarlık ile ölüm korkusu saran⁷⁰ Orhan Seyfi'nin *Vasiyet* şiirinde de insanın unutmaya yatkın tabiatından, vefasızlığından şikâyet eden benzer dizelere rastlanır:

...Dostlarım, anmayın artık adımlı;
Siliniz gönülden köhne yâdımı;
Kırınız sonuncu itimadımı;
Ölünce bir daha beni aldatın!⁷¹

1951 yılından itibaren ülkesinden uzakta uzun yıllar gurbet hayatı yaşayan Nâzım Hikmet (1901-1963), şiirlerinde unutulma korkusuna yer veren diğer bir şairdir. *Kuvayı Milliye Destanı*'nda şair, hayat karşısında insanın kaderini “hayran ve düşman”, “unutulma ve hatırlama” gibi iki temel karşıt olguyla tahlile çalışır, unutulmayı “hiç yokmuş gibi” sayılmakla anlamlandırır ve insanın bu çelişkisi karşısında sitem eder:

korku ve endişe, hayatından lezzet almasını engelleyecek kadar ve kaderine kahrettirecek kadar belirgindir. Bk. Kemal Erol, *Modern Türk Şiirinde Aşk, Ölüm ve İntihar*, s. 222-226.

68 Orhan Seyfi'nin hayatı ve edebî şahsiyetinin yanında şiirlerindeki temayı merkeze alan tahliller için bk. Ali Donbay, *Orhan Seyfi Orhon (Hayatı, Gazeteciliği, Fikrî ve Edebî Şahsiyeti, Eserleri)*, AKM Yayınları, Ankara 2009, s. 122-159.

69 Orhan Seyfi Orhon, “Şairin Ölümü”, *Hisar*, 106, (Ekim 1972), s. 5.

70 Bk. Ali Donbay, *Orhan Seyfi Orhon*, s. 152-155.

71 Orhan Seyfi Orhon, “Vasiyet”, *Yeni Türk*, 8, (Mayıs 1933), s. 667. Ayrıca bk. Donbay, *age.*, s. 154-155.

İnsan

ya hayrandır sana, ya düşman

Ya hiç yokmuşsun gibi unutulursun

ya bir dakika bile çıkmazsın akıldan...⁷²

Yine *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nda geçen şu dizelerde insanların nankörlüğü kadar unutmaya eğilimine de işaret vardır:

...Sonra Kafdağı'na ulaştık mıydı

kuş unutulur

biz buraya say-i zâtımızla çıktık, deriz...⁷³

Üç Leylek Lokantası (1959) başlıklı şiirinin son dizesi, o sırada vatanından uzak kalan Nâzım Hikmet'in psikolojisinde çabuk “unutulmuşluğu” iyiden iyiye yer edindiğini göstermektedir:

hiçbir şey unutulmuyor ölümler kadar çabuk.⁷⁴

Vera'ya yazdığı *Saman Sarısı* şiirinde de şairin bilinçaltında unutulmaması gereken iki şey kalmıştır:

iki şey ancak ölümle unutulur

anamızın yüzüyle şehrimizin yüzü...⁷⁵

Şiirlerinin çoğunda müzik, rüya, zaman, sonsuzluk temalarına ve bunlara bağlı olarak tabiat, ışık, aşk kadar *ölüm ve korku* gibi motiflere yer veren⁷⁶ Ahmet Hamdi Tanpınar'ın (1901-1962) *Ölü* şiirinde unutulma korkusu, sitem dolu bir kaygıya bürünmüştür:

...Kabrimi gösteren taş parçasından

Yıllarla silinmiş olsa da adım

Bir zaman, ey yolcu, ben de yaşadım...⁷⁷

Yine Tanpınar'ın *Selam Olsun* şiirindeki

...Dönmeyen gemiler olduk açıktan

Adımızı soran, arayan var mı?⁷⁸

72 Nâzım Hikmet Ran, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul 2008, s. 747.

73 *Age*, s. 1087.

74 *Age*, s. 1712.

75 *Age*, s. 1749.

76 Tanpınar'ın şairlik yönü ve şiirlerinin karakteristik özellikleri için bk. M. Orhan Okay, “Ahmet Hamdi Tanpınar”, *DLA*, 39, (2010), s. 567-570.

77 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Bütün Şiirleri*, haz. İnci Enginün, Dergâh Yayınları, İstanbul 1989, s. 113.

78 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Şiirler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 1961, s. 20-21.

dizelerinde unutulma korkusunun bir yazgıya dönüşmesinden duyulan huzursuzluk sezilmektedir.

Hocaları Faruk Nafiz ve Tanpınar'ın teşvikleriyle şiire yönelen Ahmet Muhip Dıranas (1909-1980)⁷⁹, *Olvido* şiirinde unutuşu, tunç bir kapıya benzetirken “ey” nidasıyla başlayan seslenmelerle kendisini gamlarından kurtarmasını ister:

Ey unutuş! Kapat artık pencereni,
.....

Amansız gecenle yayıl dört bir yanıma

Ey unutuş; kurtar bu gamlardan beni.⁸⁰

Burada korku ile birlikte unutmanın insan psikolojisini rahatlatan tarafına vurgu yapılmaktadır. Şiirdeki benzetme göz önünde bulundurulduğunda Tevfik Fikret'in *Rübâb-ı Şikeste*'sini Türkçeye aktaran Dıranas'ın⁸¹ şairin yukarıda tahlilini yaptığımız *Cezâ-yı Mensiyyet* şiirinden ilham aldığı düşünülebilir.

Ölüm sonrası unutulmak meselesine ironik bir pencereden bakan şairlerden biri de Cumhuriyet dönemi şairlerinden, Oktay Rifat⁸² ve Melih Cevdet ile birlikte Garip hareketinin önemli temsilcilerinden Orhan Veli'dir (1914-1950). Bilindiği üzere şiirlerinde ironi, parodi gibi tekniklerle hayatı fizikî ve ironik bir şekilde anlatmak ve bu amaçla sık sık nüktelere yer vermek Orhan Veli'nin başlıca özelliklerindedir.⁸³ *Ölümüm* şiirinde şairin bu derin kaygısı daha ilk dizelerde göze çarpmaktadır. Şiirde dile gelen ter damlası, bazı hakikatleri haykırmaktadır. Rutinin dışına çıkan gündelik bir yaşam, şairin yokluğunu fısıldayan ipuçlarıdır:

O sabah alnımda iki ter damlası konuşacak

Yorgun olarak öldüğüme dair

Benim *Yeni Sabah*'ı bir başkasına verecek gazeteci Yusuf

İskele kahvesinde çayım soğuyacak

İlk vapur yolcuları arasında olmadığımın farkında bile

olmayacaktır⁸⁴

79 Ankara Lisesi'nde hocalarının teşvikiyle şiire yönelen Dıranas, tema olarak da Tanpınar gibi hece vezniyle hocasına yakın bir duyarlılık geliştirmiştir. Bk. Orhan Okay, *Bir Hülya Adamının Romanı: Ahmet Hamdi Tanpınar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010, s. 152-156.

80 Şiirin tamamı için bk. Ahmet Muhip Dıranas, *Şiirler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1988, s. 65-66.

81 Bk. Tevfik Fikret, *Kırık Saz (Rübâb-ı Şikeste)*, Türkçeleştiren: Ahmet Muhip Dıranas, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1975, 318 s.

82 Ölüm gerçeğine bütün çıplaklığı ve felsefi arka planıyla hâkim olan Oktay Rifat, Garip hareketi içinde ölüm temasına en çok yer veren şairdir. Şairin *Şehitlik, Türkün'a Ağıt, Kuzu ve Karaca Ahmet* şiirleri bu bağlamdaki ideal örneklerdendir. Bk. Kemal Erol, *Modern Türk Şiirinde Aşk, Ölüm ve İntihar*, s. 239-242.

83 Orhan Veli şiirinin temel özellikleri için bk. Bilge Ercilasun, *Orhan Veli Kanık (Hayatı, Sanatı ve Eserlerinden Seçmeler)*, MEB, İstanbul 1994, s. 20-31.

84 Bu şiir, ilk defa Orhan Veli'nin ölüm yıldönümü dolayısıyla yayınlanmıştır. Bk. Orhan Veli Kanık, “Ölümüm”,

Şiirdeki son dizelerde şair, kaygısını *yokluğunun farkında olmayan insanlar* üzerinden yansıtmaktadır. Yok sayılmak, fark edilmemek, “unutulma”nın ilk merhalesidir. Zamanla unutulma, bir bilince dönüşecek ve insanların zihninden silinip gitmeye neden olacaktır. Şair, kaçamayacağı acı gerçekleri, ikinci bölümde ironi ile karışık bir şekilde dizelerine dökmüştür:

Lâz müezzin hakkımda salâ verecek
İmam bildiğini okuyacak
Bozuk düzen makamından
Hiç Çamlıca’da kuşbaşı kar yağarken ölünür mü diyen
Yarıdan fazlası abdestsiz cemaatim olacak
Ve hepsi de
İyi biliriz diye yalan söyleyecekler
Ertesi sabah *Cumhuriyet*’te sülâlem sayılacak
Müessif bir irtihal denmeyecek
Ve nihayet
Başı boş hayatım gibi
Başı boş mezarım da taşsız kalacak.⁸⁵

Bu bölümde unutulma ve insanların ilgisizliği son dizelerdedir. Görüldüğü üzere burada şairin unutulma kaygısı, ölüm düşüncesi ile başlayan ve psikolojisini derinden etkileyen bir korku türü olarak dizelere yansımıştır.

Yine Orhan Veli’nin Mehmet Ali Sel müstearıyla yazdığı *Sicilyalı Balıkçı* şiirinde şair, yüz sene sonrasına giderek – zamanında yaşayanlardan kimsenin kalmadığı bir günde – Sicilyalı bir balıkçının kendi adını bilmeden mısralarını şarkı hâlinde terennüm edeceğini ironik bir dille ele almıştır. Bu temenninin gerçekleşmesinden emin olamayan şairin hatırlanmaya dair ümidi de yok gibidir.⁸⁶ Orhan Veli, *Ölüme Yakın* şiirinde de yaşayanların değil, ölenlerin ancak “iyi adam” olabileceğini ve geriye kalan her şeyin unutulmaya mahkûm olduğunu yine ironik bir yaklaşımla ifade eder:

...Ölünce kirlerimizden temizlenir,
Ölünce biz de iyi adam oluruz;

Köprü (Sanat Gazetesi), 5, (1 Aralık 1958), s. 2.

85 Orhan Veli Kanık, “Ölümüm”, s. 2.

Rıfât Ilgaz’ın *Böyle mi Olacak Ölümüm?*, *Cenaze* şiirleri de benzer tema etrafında ironik bir yaklaşım sergiler. Şiirde Orhan Veli etkisi sezilmektedir. Bk. Rıfât Ilgaz, *Bütün Şiirleri 1927-1991*, Çınar Yayınları, İstanbul 2002, s. 48, 55.

86 Bilge Ercilasun, *Orhan Veli Kanık*, s. 50.

Şöhretmiş, kadınmış, para hırsıymış,
Hepsini unuturuz.⁸⁷

Unutulma korkusunu ölüm bağlamında belirgin bir şekilde ve şiir başlığı olarak kullanan Fazıl Hüsni Dağlarca (1914-2008), *Ölü* adlı şiirinde imamı olmayan bir mahallede, yıkanmadan ve beyaz kefenlere sarılmadan, sessiz ve sedasız bir şekilde bir an önce toprakla buluşmayı ister. Dört bölümden ibaret şiirin ilk iki kıtasında belirtilen bu arzu, şairin inanç eksikliğinden değil, şahsî tercihi olarak sezilir:

Hangi mahallede imam yok,
Ben orada öleceğim.
Kimse görmesin ne kadar güzel,
Ayaklarım, saçlarım ve her şeyim.
Ötüler namına azade ve temiz.
Meçhul denizlerde balık;
Müslüman değil miyim, haşa,
Fakat istemiyorum, kalabalık.⁸⁸

Dağlarca, *Beni Unutacaklar* şiirinde ise hayata bu denli bağlanmanın insanı hayal kırıklığına uğratabileceğini konu edinmiştir. Şairi asıl endişelendiren “ruhunu okşayacak birkaç duadan sonra sevdiklerinin onu yalnız bırakması”, yani unutulma korkusudur.⁸⁹ Altında 1933 yılı kaydı görülen *Beni Unutacaklar*’da Dağlarca, ölümün soğuk yüzünü “çiçek, son tahayyül, sükût” imgeleriyle dile getirirken ölümün nihayet kendisini “bir efsane gibi silmesinin” endişesini duymaktadır. Şiirin son dizesinde açık bir şekilde unutulma korkusu hissedilmektedir:

Hangi gurubu engin, bütün ömrünce saklar,
İlk önce birkaç dua okşayacak ruhumu;
Ve nihayet nihayet beni unutacaklar...⁹⁰

Pek çok şiirinde ölümü arzuladığını hissettiren Behçet Necatigil (1916-1979)⁹¹, Rüşti Onur için yazdığı *Bir Şair Yaşamıştı* başlıklı şiirinde, unutulmanın bahtsızlığına, hatırlanma saadetine şu dizelerle küçük bir parantez açmaktadır:

87 *Age.*, s. 106.

88 Kemal Erol, *Modern Türk Şiirinde Aşk, Ölüm ve İntihar*, s. 238.

89 Salim Çonoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Ölüm*, s. 137.

90 Fazıl Hüsni Dağlarca, *İlk Yapıtla 50 Yıl Sonrakiler*, Özgür Yayın, İstanbul 1985, s. 58-59.

91 Necatigil’in ölüm korkusu ve şiirlerindeki ölüm teması için bk. Kemal Erol, *Modern Türk Şiirinde Aşk, Ölüm ve İntihar*, s. 249-253.

Bir şair yaşamıştı Zonguldak'ta

Adı Rüştü Onur'du

Bilseydi hatırlanacağını

Ölümünden sonra-

Memnun olurdu⁹²

Bir röportajında anıların aleyhinde olduğunu, şiirlerinin birçoğunda anıların esareti bulunduğunu, bu yüzden hatıraları unutmaya çalıştığını söyleyen⁹³ Necatigil, bilinçaltının iki temel olgusu sayılan unutma-hatırlamayı, ölümlerle sıkça ilişkilendiren şairlerden biridir.⁹⁴ *Kitaplarda Ölmek* şiirinde öldükten sonra hayatları ve eserleri iki kapak, iki parantez arasına sıkıştırılmış, hatıraları okuyucuların ve sevenlerin insafına terk edilen talihsiz şairlerin kaderini işler. Burada öldükten sonra geriye kalan eserle birlikte bütün yaşamı kısa bir metne sığdırılmış yazarın durumuna yönelik ironik bir yaklaşım göze çarpmaktadır. *Can çekişen kuşlar* benzetmesi, bu trajik yazgıya okuyucunun merhametini tetikler:

Adı, soyadı

Açılır parantez

Doğduğu yıl, çizgi, öldüğü yıl, bitti

Kapanır parantez.

O şimdi kitaplarda bir isim, bir soyadı

Bir parantez içinde doğum, ölüm yılları.

Ya sayfa altında, ya da az ilerde

Eserleri, ne zaman basıldığı

Kısa, uzun bir liste

Kitap adları

Can çekişen kuşlar gibi elinizde.

92 Behçet Necatigil, *Vaktin Zulmünde Karşı Yazmak (Düzyazılar III)*, haz. Serenad Demirhan, YKY, İstanbul 2019, s. 31-34.

93 *Age.*, s. 206-207.

94 Şair için tercih edilen “Unutulmak İsteyen Şair” mottosu da Necatigil’in bu psikolojisine atf niteliğindedir. Bk. Yüksel Pazarkaya, *Unutulmak İsteyen Şair (Behçet Necatigil 100 Yaşında)*, Sözcükler Yayınları, İstanbul 2016, 360 s.

Necatigil'in 1957 yılında *Varlık* dergisinde neşredilen şiirinde sadece bütün hayat safhalarının birkaç paranteze indirgenmesine değil, aynı zamanda şairi anlamlı ve insan kılan "ümit, korku, gözyaşı, sevinç" gibi bütün duyguların parantezlere hapsedilmesine bir reaksiyon sezilmektedir. Son kıtada şair, asıl ölümün kitaplarda ve bir çizgilik yerde hapsedilmek olduğunu vurgulayıp "unutulmuşluk" yazgısına trajik bir yaklaşım sergiler:

Parantezin içindeki çizgi
Ne varsa orda
Ümidi, korkusu, gözyaşı, sevinci
Ne varsa orda.

O şimdi kitaplarda
Bir çizgilik yerde hapis,
Hâlâ mı yaşıyor, korunamaz ki,
Öldürebilirsiniz.⁹⁵

Behçet Necatigil'in bu şiirine benzer tema, İlhan Berk ve Ümit Yaşar Oğuzcan'ın şiirlerinde de mevcuttur. *Halikarnas Balıkçısı (Ölümler Kalan I)*, *Adın Yazıldı, Ölüm Yazamaz Yazısını*, *Cahit Sıtkı Tarancı İçin Yazıt* ve *Bir Mezar Yazıtı* şiirlerinde⁹⁶ İlhan Berk (1918-2008), sessiz yaşayan şairlerin herkes gibi birer insan ve "bizden biri" olduğunu, adlarının unutulup atılmamasını öğütlemektedir:

Tarancı, burda yatan. Kiminizin bildiği
hiç bilmediği kiminizin. Sessiz yaşadı
çoğunuz gibi. Çoğunuz gibi sevdi, acı çekti
Ve dünyanın bütün iyi şairleri gibi
iyi, orta, kötü onun da şiirleri.
Hem şiir Martialis'in dediği gibi
başka türlü de yazılmıyor ki.⁹⁷

Bir Şiirde Yaşamak'ta Ümit Yaşar, Necatigil'in kitabı yerine güzel bir şiire hapsedilmiş şair üzerinden unutulmuşluğu ele alır. Eski günlerde kalan güzel bir şiiri anmayı/hatırlamayı, "yaşamak" ve "unutulmuş mısralarda kesik kesik uzaklarda bir yerden kendi kendine dönmek"le eş değer gösterir. Şairlerin anılara hapsedilmesini, hayata yenik düşme olarak görürken geriye

95 Behçet Necatigil, *Şiirler (Bütün Yapıtları)*, haz. M. Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz, YKY, İstanbul 2009, s. 163.

96 İlhan Berk, *Aşk Tahtı (1976-1982)*, YKY, İstanbul 1999, s. 253-257.

97 *Age.*, s. 256.

sadece bir şiirde yaşamak kalmıştır. Şair, şiirleri okudukça yeniden dirilmekte ve bir nevi sembolik ölümsüzlüğe kavuşmaktadır:

...Anlasana, yenik düştük bu kavgada biz yenik
Anılar kaldı ama, bütün bir gençlik giden
Yine de en güzeli; bir şiirde yaşamak yeniden⁹⁸

4. İkinci Yeni Şiirinde Unutulma Korkusunun İzleri

İkinci Yeni sanatçılarının geneli ölümü, hayatı parçalayan, insana korku veren ve insanın kendi oluşunu engelleyen sınırlayıcı bir olgu olarak görürken Sezai Karakoç, ölümü var olmanın bir ön koşulu kabul eder.⁹⁹ Edip Cansever’in *Ölümün Konumu*’nda “İmgesiyim Ölümün”¹⁰⁰ şeklinde bir mısraya sığdırdığı ölüm trajedisi, birçok korkuyu tetikleyen unsur hâlinde şiirlere girmiştir. İkinci Yeni şairlerinden Cemal Süreya ile Turgut Uyar’ın şiirlerinde ölüm ile birlikte unutulma korkusu, baskın bir endişe olarak birbirini çağrıştırmaktadır. Cemal Süreya, “Şairin Hayatı Şiire Dâhil” mottosuyla otobiyografinin şiire dâhil olduğunu, hayatın okuru tam ilgilendirmesi için, şiirin de belirli bir noktaya gelmiş olmasını ileri sürmüştür. Unutulmaktan kurtulmanın, sembolik ölümsüzlüğe ulaşmanın yolu da şaire göre ölümden sonra hayatın şiirle devam etmesidir.¹⁰¹ Cemal Süreya’nın *Hamza*¹⁰² şiirinde kişinin unutulmasıyla birçok şeyin anlamsızlaşacağı iki dizeye sığdırılmıştır:

...Yaşayanlar unutmuştu bizi
Biz öldüğümüzle kalmıştık.¹⁰³

Şiirlerinde “korku” kelimesine sıkça yer veren Turgut Uyar’ın ölüm korkusunu acı bir çılgılığa dönüştürmesi, hayatı ölüme eşitleme isteğindedir. Bu bakımdan şairin şiirlerinde yaşama sevgisi kadar ölüm korkusu da önemli bir yer tutar. Ölümü, insanın mutlak gerçeği ve bir farkındalık olarak ele alan Uyar kaygı, yalnızlık, başkaldırı, umutsuzluk, huzursuzluk ve yabancılık duygusunu “baskın bir ölüm imgesine” dönüştürerek irdeler.¹⁰⁴ Uyar’ın ölüm kaygısına unutmama/

98 Ümit Yaşar Oğuzcan, *Şiir Denizi II*, Özgür Yayınları, İstanbul 2003, s. 367.

Ümit Yaşar, *Şiirin Savunması ya da Ozan Savunması* şiirinde de kalplerde yaşamayı sembolik ölümsüzlüğe kavuşmanın bir vesilesi sayar:

“...Oysaki o kalplerde hep aynı ümit yaşar
Ozanlar ölüp ölüp yeniden dirilmiştir.”

Bk. Ümit Yaşar Oğuzcan, *Şiir Denizi II*, s. 550-551.

99 Veysel Şahin, *Turgut Uyar’ın Şiirlerinde “Ben ve Öteki”nin Görüntü Düzeyleri*, s. 158.

100 Edip Cansever, *Yerçekimli Karanfil*, Adam Yayınları, İstanbul 1990, s. 297.

101 Söz konusu deneme yazısı için bk. Cemal Süreya, *Folklor Şiire Düşman (Denemeler)*, Can Yayınları, İstanbul 1992, s. 61-64.

102 Şiir, *Mülkiye mecmuasında (1953) Ölmüşlük* adıyla da neşredilmiştir. Bk. Cemal Süreya, *Sevda Sözleri (Şiirler)*, YKY, İstanbul 2005, s. 282.

103 *Age.*, s. 27.

104 Veysel Şahin, *Turgut Uyar’ın Şiirlerinde “Ben ve Öteki”nin Görüntü Düzeyleri*, s. 159.

unutulmuşluk da dâhildir. “Ölümlü Yaşamaya Hergünkü Çağrı”da unutmamayı, “*yeniden hep yeniden yaratmak*” olarak nitelendirir.¹⁰⁵ *Bir Daha*’da ise insanlardan ölümlerini bir çiçek gibi unutulmuşluğun kuytularından toplamasını bekler:

...Oysa bir çiçek bir güzel dünyaya bakmalıdır

Ve kuytulardan, unutulmaktan tek tek

Ölülerimiz toplanacaktır.¹⁰⁶

Şairin *Ölüme Dair Konuşmalar*’ında ölüm bir hatıra, bir piyango gibi betimlenir. Şiirde unutamamak bir ızdırıp hâlini alırken sevgilinin yokluğuna alışma telaşı vardır:

...Ölüm bir hatıra gibidir insanda;

Kâh hatırlanır, kâh unutulur.

Fakat bir gün, bir gün nihayet

Gözle görülür elle tutulur...¹⁰⁷

Orhan Veli’nin *Ölümüm* şiirinde olduğu gibi Turgut Uyar’ın *Bir Garip Ölmüş Diyeler* şiiri de unutmaya ve gündelik hayatın telaşı içinde fark edilmemeye yönelik ironik bir yaklaşım sergiler:

...Ne gazetelerde ne de radyoda

Ölümüm kimseye dert olmamalı.

Kim tanır zaten beni dünyada.¹⁰⁸

Son dizedeki “Kim tanır?” istifhamı, bilinçaltındaki hatırlanmak ve unutulmamak endişesinin dışı vurumudur. Şair *Alıntılarla* şiirinde ise unutmamayı bir direnme şekli olarak karşımıza çıkarır:

“hiç unutmam hiç unutmam hiç unutmam” (Metin Eloğlu)

diyor birisi, yineliyorum

hiç unutmam hiç unutmam hiç unutmam

çünkü hiç unutmam hiç unutmam hiç unutmamın

insan nasıl direnir başka

“hiç unutmam”¹⁰⁹

Sezai Karakoç’u (1933-2021), unutulma korkusunun çaresini, sembolik ölümsüzlüğü bulan şairlerden biri olarak kabul edebiliriz. Şiiri, “dirilmek ve diriltmek görevi” olarak gören Karakoç,

105 Turgut Uyar, *Büyük Saat (Bütün Şiirleri)*, YKY, İstanbul 2010, s. 180.

106 Turgut Uyar, *Göğe Bakma Durağı (Seçme Şiirler)*, haz. Bedirhan Toprak, YKY, İstanbul 2012, s. 55.

107 *Age.*, s. 25.

108 *Age.*, s. 62.

109 *Age.*, s. 570.

“ölümün ötesindeki güzelliği”n peşine düşmüştür.¹¹⁰ *Ağustos Böceği Bir Meşaledir* şiirinde Karakoç, “bu harikalar harikası böceğe” iftira eden ve “onu tembellikle suçlayan” masalcıya, ateşle savaşan bu çalışkan böceği, özgürlüğün simgesi ve Tanrı’nın sönmez meş’alesinin remzi olarak gösterir. Unutulmamanın sırrına eren Ağustos böceğinin “uyarıcı ve muştucu” bir yaratık olduğunu söyleyen Karakoç, onunla ölümsüzlüğün sırrını fısıldar:

Ateşle dans eder o güneşle dans eder
Çırçıplak çıkar güneşin karşısına
Belki yaşayamaz güneşi eksik kışta
Fakat ardında unutulmaz bir yaz bırakır¹¹¹

İkinci Yeni şairleri dışında dönemin başka şairlerinde de unutulma korkusu şiirlere yansımıştır. Kendisini geleneksel halk şairleri zincirinin bir halkası sayan Ümit Yaşar Oğuzcan’ın¹¹² (1926-1984) *Unutulmuş Ölüler* şiirinde “unutulmak”, “kurşun, kanser” metaforuyla ve olumsuz bağlamlarıyla tasvir edilmiştir:

Unutulmak... Bu savaşta son kurşunu kaderin,
Saplanır en can alıcı yerimize o mermi,
Her yerde bir yangın ve her şey kan-revan...
...
Unutulmak sarar bütün vücudu bir kanser gibi.¹¹³

Oğuzcan’ın bilinçaltındaki unutulma korkusunu açığa vuran şiirlerinden biri de *Unutulmuş Adam*’dır. Şair, ikinci tekil şahıs üzerinden kendi adının ve şiirlerinin unutulma endişesini dizelere dökmüştür:

Sen unutulmuş bir adamsın
Anlaşılmamış şiirlerim gibi
Bütün güzelliğiyle unutulmuş
Şiirlerim ki; yalnızlığa benzer
Öylesine mahzun, öylesine kahrolmuş¹¹⁴

Gülten Akın (1933-2015), unutma ve unutulma kaygısını şiirlerine yansıtan Cumhuriyet dönemi kadın şairlerden biridir. Unutmayı ölümle eşdeğer gören Akın,

110 *Alinyazısı Saati*’ndeki 13. şiirde geçen bu dizeler için bk. Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan (Şiirler)*, s. 677-678.

111 *Age*, s. 679-682.

112 Şiir poetikasına dair düşünceleri için bk. Ümit Yaşar Oğuzcan, *Şiir Denizi I*, Özgür Yayınları, İstanbul 2003, s. 10.

113 Ümit Yaşar (Oğuzcan), “Unutulmuş Ölüler”, *Güney*, 21, (Haziran 1969), s. 4. Ayrıca bk. Ümit Yaşar Oğuzcan, *Şiir Denizi II*, s. 346.

114 Ümit Yaşar Oğuzcan, *Şiir Denizi I*, s. 66-67.

Dost kimdi kardeş kimdi yâr kimdi

Tüm unutsam dedim unutsam

Onları unutmam ölümümdü ¹¹⁵

dizelerinden sonra bilinçaltındaki “unutulma” kaygısını şu dizelerle anlatır:

20 Mayıs 954’te

Kurtuluş istasyonundan tren dolusu

Güneye gidenlere el ettim

Güneyde doğuda bu şehirde

Yepyeni bir yaşamada hepsi

Çoktan unutmuşlardır beni

Afettim...¹¹⁶

Kimlerin neden unutulacağı da Gülten Akın’ın şiirlerinde yer alan temalardandır. *Havada Bir Hoş Aydınlik* şiirinde bu sorunun cevabını buluruz:

...Yürekte bir yavru serçe

Çırpına çırpına yorulur

Çay denize gitti gider

Yaban şehirlere giden unutulur¹¹⁷

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere Cumhuriyet dönemi şairleri, şiirlerinde ölüm korkusunu işlerken buna, örtülü veya açık bir şekilde bilinçaltlarındaki unutulma korkusu da eşlik etmekte ve bu kaygı çeşitli imgelerle dizelere dökülmektedir. Her iki korku toplum hafızasında yaşama arzusunu tetikler ki sembolik ölümsüzlük denilen bu tasavvur, şairlerde yaşama gücünü tazeleyen psikolojik bir reflektir. Ölüm sonrası varlıklarını hafızanın diriltici gücüne emanet edip birtakım sembollerle yeni nesillere seslenmek, kültürel hayatın bir parçası hâlinde geleceğe akmak, şairlerin gönlündeki gizli emellerden biridir. Onlar için asıl ölüm, “unutulmak” olduğu gibi asıl ölümsüzlük de toplum hafızasında çeşitli vesilelerle hatırlanmaktadır.

115 Gülten Akın, *Toplu Şiirler I*, YKY, İstanbul 2000, s. 31.

116 *Age.*, s. 31.

117 *Age.*, s. 32.

Gülten Akın’ın “*Kendi Yalnızlığında Unutulmuş*”, “*Buz Üstüne Şiir*”, “*Uzun Yağmurlardan Sonra*” adlı şiirlerinde de benzer tema görülmektedir.

Sonuç

İnsanın korkularıyla yüzleşmesi yaşam boyunca devam eden bir süreçtir. Kimi insanlar bu duygularla başa çıkmak için çeşitli tedavi yöntemlerine başvurup dinî ve felsefî inançlarına sığınırken şairler bilinçaltılarındaki korkuları dizelere dökmek suretiyle insan tabiatındaki duygu değişimlerini dışa vururlar. Birçok korku türü arasında şairlerin psikolojilerini etkileyen iki korku türü dikkat çekmektedir: *ölüm ve unutulma korkusu*. Aşırı takıntı hâline geldiği zaman bir çeşit histeriye dönüşerek patolojik özellikler de gösterebilen unutulma korkusu, Abdülhak Hâmid Tarhan gibi bazı şairlerin psiko-biyografisinde olumsuz bir iz bırakmıştır. Bir endişe krizini hissettirecek şekilde belirtileri görülen bu fobik durum, “kriz entelektüel” olarak adlandırılan, birçok şair ve yazarın maruz kaldığı tipik bir sinir buhranı hâlidir. Bununla birlikte hassas oldukları kadar duygusal, heyecanlı bir tabiatları bulunan şairler, herkesten ziyade ölüm ve unutulmak korkusunu yaşadıkları için bu korkuya karşı kalkan olacak çareleri de aramışlardır. Bu yüzden her iki korku, öldükten sonra toplum hafızasında yaşamaya devam etme arzusunun bir tezahürü olan sembolik ölümsüzlükle yakından ilişkilidir. Yeni Türk edebiyatında gerek unutulma korkusunu gerekse sembolik ölümsüzlüğü kavramsal olarak şiir diline sokan Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif, manzumelerinde insanın ölüm karşısındaki acziyetine yer vermiş, sembolik ölümsüzlüğün çaresini de “*eserleri, fikirleri ve hizmetleriyle milletin gönlünde taht kurmak*” şeklinde açıklamışlardır. İki şair de meseleye toplumsal bağlamıyla yaklaşmış, kültürel hafızada kalıcı/ölümsüz olmanın sırrını “milletin kalbinde iz bırakmakla” ilişkilendirmişlerdir.

Unutulma korkusu, ölümlle yüzleşen ve zaman zaman dostlarını kaybeden şairlerin zihin dünyasını sık sık meşgul eden bir marazdır. Ölüm ve yokluk duygusu Tanzimat dönemi şiirlerinde metafizik bir bunalımın izlerini yansıtacak şekilde karşımıza çıkarken unutulma korkusu Milli Edebiyat, Beş Hececiler, Garip Hareketi ve İkinci Yeni şairlerinde rastladığımız bir temadır. Bu şairler, her şeyden önce büyük yıkımlara neden olan Balkan Harpleri, Birinci Cihan Harbi, Mütareke ve Kurtuluş Savaşı gibi sosyal, ekonomik, demografik ve siyasî çalkantıların ortasında gözlerini dünyaya açmışlardır. Ölümle sıklıkla yüzleşen bir neslin çocukları olarak da psikolojik dirençleri son derece zayıftır. Pozitivizm ve materyalizm akımlarının rüzgârıyla dışa dönük, maddecî, toplumsal-gerçekçi şiirler kaleme alan şairlerde ölüm ve unutulma korkusu daha belirgin bir travmaya yol açarken içe dönük metafizik ve maneviyatçı şairlerde biraz daha mütevekkil bir özellik göstermektedir. Orhan Seyfi, Nâzım Hikmet, Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Orhan Veli, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil, İlhan Berk, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Sezai Karakoç, Ümit Yaşar Oğuzcan ve Gülten Akın’ın şiirlerinde tema olarak işlenen unutulma korkusu, farklı metaforlara bürünerek şairlerin iç dünyasındaki kaygılarını açığa vuracak şekilde dizelerine yansımıştır. Şairler, bu bağlamda unutulmayı taş ve tunç gibi katı, sert ve hissiz nesnelere, kurşun, kanser gibi olumsuz imgelerle betimlerken unutulmayı da vefasızlıkla eş değer görmüşlerdir. Unutulma ve ölüm kaygısı, genel olarak “*yok sayılma, fark edilmeme, asıl ölüm, yalnızlık, başkaldırı, umutsuzluk, huzursuzluk ve yabancılık duygusu*” gibi negatif bağlamlarıyla şiir diline girmiş ve psikolojik bir reaksiyon hâlinde farklı imgelerle dizelerde yer almıştır. Sembolik ölümsüzlük tasavvuru ise her iki kaygının ilacıdır ve birçok şair,

bu duygularla başa çıkmanın yolunu milletin gönlünde taht kurmak suretiyle sonsuz bir yaşama ermek arzusunda bulmuştur.

KAYNAKÇA

Araştırma ve İnceleme Eserler

- Akın, Gülten, *Toplu Şiirler I*, YKY, İstanbul 2000.
- Akıncı, Dr. Gündüz, *Abdülhak Hâmit Tarhan (Hayatı, Eserleri ve Sanatı)*, TTK, Ankara 1954.
- André, Cristophe, *Korkunun Psikolojisi: Fobiler, Korkular, Kaygılar*, çev. İsmail Yerguz, Say Yayınları, İstanbul 2004.
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük 3*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2005.
- Bauman, Zygmunt, *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*, çev. Nurgül Demirdöven, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1992.
- Bayındır, Tolga, *Ölüm Karşısında Ahmet Hamdi Tanpınar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale 2010.
- Berk, İlhan, *Aşk Tahtı (1976-1982)*, YKY, İstanbul 1999.
- Bottéro, Jean, *Gulgamiş Destanı (Ölmek İstemeyen Büyük İnsan)*, çev. Orhan Suda, YKY, İstanbul 2002.
- Cansever, Edip, *Yerçekimli Karanfil*, Adam Yayınları, İstanbul 1990.
- Çonoğlu, Dr. Salim, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Ölüm*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Çocuk ve Allah*, Kitap Yayınları, İstanbul 1966.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *İlk Yapıtla 50 Yıl Sonrakiler*, Özgür Yayın, İstanbul 1985.
- Dıranas, Ahmet Muhip, *Şiirler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1988.
- Dizdaroğlu, Hikmet, *Abdülhak Hâmit Tarhan: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Varlık Yayınları, İstanbul 1953.
- Donbay, Ali, *Orhan Seyfi Orhon (Hayatı, Gazeteciliği, Fikri ve Edebî Şahsiyeti, Eserleri)*, AKM Yayınları, Ankara 2009.
- Eliade, Mircea, *İmgeler-Simgeler*, Gece Kitapları, Ankara 1992.
- Eliade, Mircea, *Mitlerin Özellikleri*, çev. Sema Rifat, Simavi Yayınları, İstanbul 1993.
- Ercilasun, Bilge, *Orhan Veli Kanık (Hayatı, Sanatı ve Eserlerinden Seçmeler)*, MEB, İstanbul 1994.
- Erol, Dr. Kemal, *Modern Türk Şiirinde Aşk, Ölüm ve İntihar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.
- Ersoy, Mehmet Âkif, *Safahât*, haz. Ö. Faruk Huyugüzel-Fazıl Gökçek-Rıza Bağcı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.
- Ersoy, Mehmet Âkif, *Safahât*, haz. Ömer Rıza Doğrul, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1963.
- Freud, Sigmund, *Endişe*, çev. Leylâ Özcengiz, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977.
- Freud, Sigmund-Breuer, Josef, *Histeri Üzerine Çalışmalar*, çev. Emre Kapkın, Payel Yayınları, İstanbul 2013.
- Furedi, Frank, *Korku Kültürü (Risk Almamanın Riskleri)*, çev. Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001.
- Hacızade, Naile, *Bilişsel Dilbilim Açısından Duyguların Dili*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2012.
- İlgaz, Rıfat, *Bütün Şiirleri 1927-1991*, Çınar Yayınları, İstanbul 2002.
- Kaplan, Mehmet, *Tevfik Fikret: Devir-Şahsiyet-Eser*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1987.
- Kaplan, Mehmet, *Tevfik Fikret*, Kültür ve Turizm Bak. Yayınları, Ankara 1986.

- Karademir, Nihat, *İnsanın Ölümsüzlük Arayışı: Unutulma Korkusu ve Sembolik Ölümsüzlük*, Lejand Kitap, İstanbul 2021.
- Karakoç, Sezai, *Gün Doğmadan (Şiirler)*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2001.
- Karnas, Mustafa, *Hayat Suyu (Sonsuzluğa Açılan Kapı)*, ed. Reha Sezai Yiğit, Akıltaşı Kitapları, İstanbul 2015.
- Kısakürek, Necip Fazıl, *Bâbîâli*, 2. bs., B.D. Yayınları, İstanbul 1976.
- Kısakürek, Necip Fazıl, *Çile*, B.D. Yayınları, İstanbul 1977.
- Köknel, Prof. Dr. Özcan, *Korkular, Takıntılar, Saplantılar*, Altın Kitaplar, İstanbul 1990.
- Krishnamurti, Jiddu, *Korku Üzerine*, Ayna Yayınevi, İstanbul 2000.
- L. N., Tolstoy, *Ölüm.*, Müt. Müttekâid Binbaşı Ali Fuad, Cihân Matbaası, İstanbul 1340/1342.
- Necatigil, Behçet, *Şiirler (Bütün Yapıtları)*, haz. M. Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz, YKY, İstanbul 2009.
- Necatigil, Behçet, *Vaktin Zulmünde Karşı Yazmak (Düzyazular III)*, haz. Serenad Demirhan, YKY, İstanbul 2019.
- Oğuzcan, Ümit Yaşar, *Şiir Denizi I*, Özgür Yayınları, İstanbul 2003.
- Oğuzcan, Ümit Yaşar, *Şiir Denizi II*, Özgür Yayınları, İstanbul 2003.
- Okay, Orhan, *Bir Hülya Adamının Romanı: Ahmet Hamdi Tanpınar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.
- Özgül, Metin Kayahan, *Hersekli Ârif Hikmet*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Cilt I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.
- Pamuk, Orhan, *Manzaradan Parçalar; (Hayat, Sokaklar, Edebiyat)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- Pazarkaya, Yüksel, *Unutulmak İsteyen Şair (Behçet Necatigil 100 Yaşında)*, Sözcükler Yayınları, İstanbul 2016.
- Ran, Nâzım Hikmet, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul 2008.
- Süreya, Cemal, *Folklor Şiire Düşman (Denemeler)*, Can Yayınları, İstanbul 1992.
- Süreya, Cemal, *Sevda Sözleri (Şiirler)*, YKY, İstanbul 2005.
- Şahin, Ahmet Metehan, *Tanzimat Dönemi Mektuplarında Kaygı ve Endişe*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2023.
- Şahin, Veysel, *Turgut Uyar'ın Şiirlerinde “Ben ve Öteki”nin Görüntü Düzeyleri (Turgut Uyar'ın Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2017.
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317/1899.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Şiirler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 1961.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Bütün Şiirleri*, haz. İnci Enginün, Dergâh Yayınları, İstanbul 1989.
- Tarancı, Cahit Sıtkı, *Sonrası*, Varlık Yayınları, İstanbul 1962.
- [Tarhan], Abdülhak Hâmid, *Makber*, Kitapçı Arakel, İstanbul 1303.
- Tarhan, Abdülhak Hâmid, *Bütün Şiirleri 2 (Makber/Ölü/Hacle/Bâlâdan Bir Ses)*, haz. İnci Enginün, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982.
- Taşçi Yıldırım, Emine, *İslam Felsefesi ve Modern Psikolojide Ölüm Korkusu*, Emin Yayınları, Bursa 2022.
- Tevfik Fikret, *Halûk'un Defteri*, Tanîn Matbaası, İstanbul 1327.
- Tevfik Fikret, *Kırık Saz (Rübâb-ı Şikeste)*, Türkçeleştiren: Ahmet Muhip Dıranas, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1975.
- Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2009.
- Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste*, haz. Abdullah Uçman-Hasan Akay, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.
- Toros, Taha, *Mâzi Cenneti*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Uyar, Turgut, *Büyük Saat (Bütün Şiirleri)*, YKY, İstanbul 2010.

Uyar, Turgut, *Göğe Bakma Durağı (Seçme Şiirler)*, haz. Bedirhan Toprak, YKY, İstanbul 2012.

Sürelî Yayınlar/Ansiklopedi Maddeleri

[Ersoy], Mehmed Âkif, “Bir Resminin Arkasına”; “Yine Bir Resminin Arkasına”, *Utârid Mecmuası*, 2, (13 Kânunusânî 1335/1919), s. 21.

Hacıhasanoğlu, Muzaffer, “Saba’da Ölüm”, *Varlık*, 687, (1 Şubat 1967), s. 5.

“Hasan Âli Yücel’in İstanbul’da Bebek’teki Fikret’in Evi Olan Âşîyan’ında Söylediği Değerli Sözler”, *Kaynak-Balikesir Halkevi Dergisi*, 151, (19 Ağustos 1945), s. 467.

Kanık, Orhan Veli, “Ölümüm”, *Köprü* (Sanat Gazetesi), 5, (1 Aralık 1958), s. 2.

Kaya, Şükrü, “Hâmid İçin: O, Hayata, Vatana Bağlı Canlı Bir Varlıktır”. *Cumhuriyet*, 4641, (16 Nisan 1938), s. 5.

Kurhan, Mürüvvet, “Eski İmparatorluk Devrinde Tanrı Ré”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, 218, (Nisan 1993), s. 1-26.

(Oğuzcan), Ümit Yaşar, “Unutulmuş Ölüler”, *Güney*, 21, (Haziran 1969), s. 4.

Okay, M. Orhan, “Ahmet Hamdi Tanpınar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, 39, (2010), s. 567-570.

Orhon, Orhan Seyfi, “Vasiyet”, *Yeni Türk*, 8, (Mayıs 1933), s. 667.

Orhon, Orhan Seyfi, “Şairin Ölümü”, *Hisar*, 106, (Ekim 1972), s. 5.

Tural, Doç. Dr. Sadık, “Yahya Kemal’in Şiirinde Duygular: Yaşlılık ve Ölüm”, *Türk Edebiyatı*, 135, (Ocak 1985), s. 21-25.

Uçman, Abdullah, “Rıza Tevfik’in Ölüm Şiirleri”, *Türk Edebiyatı*, 415, (Mayıs 2008), s. 55-59.

Uyguner, Muzaffer, “Ziya Osman’ın Şiirindeki Temalar”, *Hisar*, 53, (Mayıs 1968), s. 12-15.

Yağcıoğlu, Halim, “Ölüm Korkusu”, *Çınaraltı*, 84, (1 Mayıs 1943), s. 10.

AN SYNOPTIC OF POETS' "FEAR OF OBLIVION" IN THE CONTEXT OF SYMBOLIC IMMORTALITY

Ibrahim ÖZTÜRKÇÜ[✉]

The human being, a social creature by his creation, lives under the incitement of many emotions throughout his life, and these emotions show different characteristics in each person. Psychologist Mariela Sartorius identified eight basic emotions as primary in humans: "Anger, grief, fear, joy, love, astonishment, contempt (hate), shame." Among these fundamental emotions, each of which has different components, fear is one of the most dominant impulses in the human being. Among the kinds of fear that arise from many causes, one of the fears influenced by poets is the fear of being forgotten, triggered by the thought of death. Poets who have earned a place in the heart of society with their works carry in their hearts a secret desire to be remembered forever, including in cultural life after their death. This desire, called symbolic immortality, responds to a person's desire to live as a cultural entity in social memory after being deprived of his material existence. When the desire for eternal life becomes an irresistible impulse in the memory of the people, symbolic immortality is blown out. The fear and thought of death has led to a symbolic quest for immortality, as the poets have provoked the fear of being forgotten. It is possible to encounter in the poems of Tevfik Fikret and Mehmet Âkif a number of phrases calling for symbolic immortality, as well as the fear of being forgotten.

One of the most ideal examples to be studied in Turkish literature in terms of the metaphysical approach to the idea of death, extinction and forgetfulness, and the psychological dimensions of these feelings, is Abdülhak Hâmid. Some fears are too pronounced to show hysterical traits in Hâmid, and are one of the most remarkable aspects of his psycho-biography that should not be neglected. Many of the series in Makber (1886) reflect Hâmid's fears as well as his metaphysical horrors. In addition, Tevfik Fikret and Mehmet Âkif are two ideal examples of their approaches to the fear of death, the thought of nothingness and fear of being forgotten, and in this context are among the series in their poems calling for symbolic immortality.

Forgetting and remembering are two basic features of memory. Both are the expiration or later return of an existing phenomenon. Forgetting is an individual psychological condition, while forgetting is the memory effect of others on the person. Fear of being forgotten is a disorder that occupies the minds of poets who often face death and occasionally lose their writer friends. The

* Dr., İstanbul / Türkiye, ibrahimozturkcu1980@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9545-9786

fear of being forgotten, which emerged in the New Literature after Tanzimat, has been referred to in the poems of many poets, including the Adam Cassidy of Akif Pasha and the Makber of Hâmid, in such a way as to reflect the traces of a metaphysical decline. It also has the effect of opening their eyes to the world in the midst of social and political turmoil that has resulted in the Balkan Harps, the Battle of the First World War, the War of Mütareke and the Revolution, as children of a generation that often faced death during the years of the war of liberation.

In terms of creating an example in the period of the Republic, Orhan Seyfi Orhon, Nâzım Hikmet, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Orhan Veli Kanık, Fazıl Hüsni Dağlarca, Behçet Necatigil, İlhan Berk, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Sezai Karakoç, Ümit Yaşar Oğuzcan and Gülten Akin's poems have identified the fear of death and forgetfulness as a thematic feature, with various contexts and metaphors. Republican poets expressed fear of death in their poems, which were accompanied by the fear of being forgotten in their hidden or open subconscious, and this fear is seen as a dominant element of their poetry in various images. In this context, the poets have regarded forgetting as an absolute equivalent of solid, hard and senseless objects such as stone and brass, and of negative images such as bullet and cancer. The anxiety of forgetfulness and death has generally entered the poetic language with negative contexts such as "nothing counted, not noticed, real death, loneliness, rebellion, despair, restlessness and feeling of alienation" and is included in series with different images in a psychological reaction.

The symbolic expression of immortality is the cure for both anxieties, and many poets have found a way to cope with these feelings by establishing a throne in the hearts of the people to eternal life. This reflection is a psychological reflex that revitalizes the vitality of poets. To entrust the existence of the afterlife to the resurrecting power of memory, to address the new generations with symbols, to remain in the future as part of cultural life, is one of the secret endeavours in the minds of poets.